

TRANZIȚIA DE LA COMUNISM LA DEMOCRAȚIE ÎN ROMÂNIA ȘI BULGARIA. SUCESE, EȘECURI, AȘTEPTĂRI

Devid-Raul Ciobanu, specializarea Relații Internaționale și Studii Europene,
promoția 2020, email: devid.ciobanu98@e-uvv.ro

ABSTRACT

This paper highlights the considerations that led to the fall of the communist regimes in Romania and Bulgaria, respectively the errors of Nicolae Ceausescu and Todor Zhivkov. It also looks at external influences and the concepts initiated by Mikhail Gorbachev: glasnost and perestroika. Last but not least, we study the main actors of initiating the transition in both states analyzed. With the removal of communism, in Romania in a bloody way, and in Bulgaria in a peaceful way, ample processes of transition from authoritarian to democratic regimes began. Taking into account the essence of the subject, the methodologies used in the realization of this paper are represented by the content analysis and interviews, and these represent the basis of the paper, then staged the creation of a documented vision of the analyzed subject. In addition to these issues, the failures of the transition, which are inevitable without serious studies and unsustainable policies, must also be mentioned. Privatization, growing corruption and poor management of available resources have resulted in the failure of the transition in many key areas. In order to be able to join the European Union, both countries underwent important reforms in areas of interest to the EU and this allowed them, in the end, after 17 years, the much coveted accession to the European construction. In the literature it is noted that with the membership of the European Union, both in Romania and in Bulgaria the extensive transition processes have come to an end.

Keywords: Communism, Democracy, European Union, Failures/obstacles, Transition

CĂDEREA COMUNISMULUI ÎN ROMÂNIA ȘI BULGARIA

Înainte de a începe analiza considerentelor care au dus la schimbarea regimurilor comuniste din România și Bulgaria, trebuie menționat un aspect extrem de important aici, care are legătură cu faptul că în România și Bulgaria populația nu a avut influență asupra deciziilor luate de către regimurile comuniste; dar cetățenii au început să intervină în procesul de tranziție spre democrație - ca o completare a unor procese mai ample, declanșate și conduse din interiorul partidelor comuniste, aflate sub presiunea influențelor externe.

Existau trei obstacole care făceau oarecum imposibile reformele politice radicale în România și Bulgaria, iar acestea sunt:

1. Partidele comuniste din Bulgaria și România se aflau în totalitate în mâinile unor grupuri de oameni care se opuneau total unor contestații și deschideri de orice fel. Pe scurt, o să oferim o comparație a celor doi lideri comuniști, care au condus aceste două țări. Cu personalități total diferite, Todor Jivkov și Nicolae

Ceaușescu aveau în comun perioada lungă de când sunt la conducere (18 ani Ceaușescu, 35 de ani Jivkov), ceea ce i-a făcut să profite în nenumărate rânduri de această putere în scopuri personale. Au făcut abuz de putere, iar ambii conducători erau înaintați în vârstă (71 de ani Ceaușescu, 78 de ani Todor Jivkov), deci aveau mentalități conservatoare, lipsite de deschidere și necruțătoare cu anumite critici care li se adresau. Ambii erau ferm convinși că, prin inteligența lor, au creat modele unice și de invidiat în zona socialismului, iar în final amândoi accesau forma de guvernare numită autoritarism (Soulet, 2008, p. 137). Pe lângă aceste puncte avute în comun, regăsim că, într-o scurtă perioadă de timp, ambii conducători comuniști au reușit să îl indispuină pe Mihail Gorbaciov, prin respingerea regulată a perestroikăi (concept care este asociat cu reconstrucția și pe care îl vom analiza pe larg în secțiunea dedicată căderii comunismului din Bulgaria).

2. Există o lipsă totală de organizare în rândul elitelor, iar societatea civilă era paralizată ca rezultat al represiunii politice asupra cetățenilor celor două

țări. Nu existau în aceste două state niciun fel de organizații disidente comparabile cu Forumul Civic din RDG sau cu Charta 77 din Cehoslovacia. Pentru ca un grup de bulgari dornici de schimbare să se mobilizeze, s-a așteptat foarte mult până în anul 1988, când a apărut Comitetul de protecție ecologică de la Ruse. Esența acestei mișcări urmează să fie analizată în secțiunea dedicată Bulgariei. Lipsa unor structuri disidente bine structurate nu a dus la absența totală a diferitelor manifestări contrare regimului, fie ele individuale sau colective. Înfruntând riscurile la care se expun dacă aduc critici regimului, anumiți intelectuali din ambele țări au protestat împotriva politicilor regimurilor comuniste, cu rezultate nu prea favorabile pentru ei. Îndreptându-ne atenția asupra majorității populației, regăsim un comportament pasiv cauzat de presiunile politice și frica față de poliția secretă. Marea majoritatea a poporului a început să treacă la acțiune, fie ea fizică sau verbală, împotriva regimurilor, de abia atunci când au văzut că puterea celor doi dictatori se clătina. De-a lungul perioadei aflate sub dominația comunistă, cetățenii s-au săturat de acest șir de nepăsare, incompetență și crime prestate de regimurile comuniste și aveau un dispreț convins pentru liderii comuniști. Începutul anului 1980 regăsește majoritatea bulgarilor și românilor cu părerea că sistemul stagnează și că de beneficiile sale dispun un grup restrâns de persoane, iar acest sistem nu poate fi schimbat. Această conștientizare a faptului că așa este normal să se întâmple, datorită consecințelor diferitelor acțiuni sau luări de poziție contrare regimului, nu era suficientă pentru a ținti către reforme radicale. Acest argument este întărit de un comportament total diferit, de fericire a cetățenilor celor două țări analizate, atunci când regimurile comuniste se prăbușesc (Soulet, 2008, p. 138).

3. Schimbările de regim din România și Bulgaria le putem cataloga drept cazuri particulare, dată fiind indiferența Occidentului față de soarta acestor două țări. Putem compara cărțile scrise în țările occidentale despre România și Bulgaria, față de Polonia, Cehoslovacia sau Ungaria - iar din această mică analiză putem observa care erau interesele Occidentului referitoare la Europa de Est. Guvernele statelor vestice nu au avut interese referitoare la soarta cetățenilor bulgari și români până la începutul anilor 1989-1990. În schimb, la polul opus, regăsim URSS - care, din considerații strategice (România și Bulgaria aflându-se în sfera de influență a acestora), a vegheat și s-a implicat în schimbările anilor 1989-1990, mai ales cum o să vedem în cazul Bulgariei (Soulet, 2008, p. 138).

Căderea comunismului în România s-a produs într-un mod atipic, raportat la celelalte state est-europene comuniste - care au făcut tranziția într-un mod pașnic, pe baza unor concepte bine definite; cum a fost în Bulgaria. Aceste concepte au fost glasnost, perestroika sau mesele rotunde - pe care le vom analiza în secțiunea dedicată căderii comunismului din Bulgaria.

În România, drumul către democrație a fost unul plin de obstacole, cu o revoluție violentă și sângeroasă și un regim comunist cu care nu se putea negocia o tranziție pașnică, ci doar una prin forță. Neavând un pact negociat, ci o revoluție sângeroasă, regăsim România post-decembristă într-o criză fără precedent, pe care o vom analiza în capitolul următor. După cum scria și Alina Mungiu, țările est-europene care au reușit să ajungă la o cale pașnică de tranziție au evoluat și s-au dezvoltat mult mai eficient decât cele care au optat pentru metoda revoluției sângeroase. În România, această soluție ar fi putut să fie doar cu Nicolae Ceaușescu, iar cu el nu s-a putut face niciun fel de pact negociat: rezultatul acestei acțiuni o va resimți întreaga societate românească (Mungiu și Arachelian, 2014).

CĂDEREA COMUNISMULUI ÎN ROMÂNIA

Gafele lui Ceaușescu în contextul îndepărtării regimului

Pentru a analiza tensiunile interne, trebuie să ne uităm la anumite gafe din ultimii trei ani de conducere a lui Ceaușescu. „Sîntem pe tobogan, nu ne mai putem întoarce, prăbușirea a început” (Soulet, 2008, p. 141) este o mărturisire din interiorul partidului, din 1987, care ne întărește argumentul că autoritatea lui Ceaușescu a început să scadă treptat, atingând un oarecare apogeu în anul 1987. Consecința finală a acestor gafe o regăsim în „Scrisoarea celor șase”, din martie 1989, care critica politicile defectuoase adoptate de Nicolae Ceaușescu și pe care le vom analiza mai jos.

La începutul anului 1987, Ceaușescu și-a pierdut susținerea din partea partidului și a Occidentului, iar această izolare față de scena internațională a făcut posibilă crearea unei strategii de lovitură în forță în interiorul partidului.

Un prim semn că regimul comunist din România se clătina este revolta muncitorilor din Brașov, în noiembrie 1987, care a creat ciocniri extrem de violente între forțele de ordine și manifestanții care scandau „Vrem pâine!” și „Jos dictatura!”. Rezultatul acestor ciocniri este declararea unor victime și a sutelor de arestări care s-au făcut atunci. Protestele de la

Braşov sunt semnificative pentru crearea unei imagini din partea cetăţenilor, bazată pe măsurile pe care le lua regimul comunist şi care afectau cetăţenii. În literatura de specialitate, se notează că acest moment este cel în care Nicolae Ceauşescu rupe definitiv relaţiile cu poporul. Pe lângă asta, nu mai dispunea nici de control total asupra oamenilor din zonele de influenţă ale regimului (serviciile secrete, partid, armată).

În trecut, Nicolae Ceauşescu era privit de către conducătorii occidentali ca fiind cel mai abordabil dintre liderii comunişti, dar, după politicile defecuoase pe care le-a adoptat - constând în planul de sistematizare a satelor şi de achitare a datoriei externe (care nu avea studii pe măsură şi era un plan dezastruos pentru majoritatea populaţiei) - această poziţie a Occidentului s-a transformat în una de nemulţumire faţă de România comunistă. Având relaţii tot mai distante cu Vestul, Ceauşescu începea să se rupă şi mai mult de Est, nu că ar fi fost extrem de apropiat faţă de URSS (Soulet, 2008, p. 142). Vedem decizia lui Ceauşescu de a nu interveni în invazia Cehoslovaciei din 1968, prin acest lucru atingându-şi apogeul carierei politice. Se opunea şi critica total perestroika, conceptul introdus de Gorbaciov care făcea trimitere la reformă şi reconstrucţie. Această izolare totală faţă de majoritatea actorilor internaţionali importanţi, cât şi problemele interne pe care le avea, l-au adus pe Ceauşescu în poziţia de a fii singur împotriva tuturor.

Ajungând la „*Scrisoarea celor şase*” (Adevărul, 2018), observăm pentru prima dată un semnal de alarmă tras chiar din interiorul partidului, asupra politicilor deficitare, şi care a fost conceput de oameni din conducere.

Am considerat necesar anexarea acestei scrisori pentru a reda un tablou intern al Partidului Comunist Român - cu diferite nuanţe de convingeri comuniste, dar şi de opoziţii referitoare la politicile concepute de Nicolae Ceauşescu - cum regăsim în rândurile din scrisoare.

Analizând scrisoarea, observăm câteva chestiuni importante care trebuie notate:

Însăşi colegii lui Nicolae Ceauşescu din conducerea partidului se temeau că, dacă aduc critici sau păreri opuse regimului, riscă să sfârşească tragic. Deci, problema nu era doar că cetăţenii ar trebui să le fie frică de rezultatele acţiunilor lor contrare regimului, ci şi apropiatilor săi - ceea ce ne duce cu gândul la dictatură.

În repetate rânduri, politicile adoptate de către Ceauşescu nu au avut o bază legală şi au fost contrare Constituţiei. Cei mai afectaţi în această direcţie au fost cetăţenii, deoarece ceea ce regăsim la punctul 1 al

scrisorii ne duce cu gândul la o represiune politică şi intoleranţă faţă de societate.

Politicile economice propuse nu erau sustenabile, nu erau susţinute de studii de specialitate, iar pe termen lung acestea nu puteau să susţină economia României. România avea parte de multiculturalitate şi multietnicitate, iar politica de asimilare forţată îi făcea pe oameni să emigreze în masă. Rezultatul unei astfel de politici ar fi dus la pierderea identităţii multiculturale a României.

Imaginea internaţională a României era afectată, iar vizibilitatea pe scena internaţională suferea - ca urmare a deciziilor unor state de a-şi închide ambasaderele de la Bucureşti. Pe lângă asta, din punct de vedere economic, România nu mai era favorizată în comerţul cu S.U.A, iar Comunitatea Economică Europeană nu îşi dorea un nou acord comercial cu România - ceea ce a dus la afectarea economiei româneşti şi la un blocaj al exportului, ţara fiind recunoscută pentru acest tip de politică.

Această scrisoare şi analiza oferită ne arată pe scurt cum arăta România anului 1989. Tensiunile nu existau doar în rândul societăţii, ci şi în interiorul partidului, chiar în conducerea sa - ceea ce a dus la viitoarea revoluţie, din decembrie 1989.

Timișoara, scânteia revoluției române

După ce ne-am creat o imagine din interiorul PCR, trebuie să analizăm şi un anumit punct de vedere al cetăţenilor, iar pentru asta nu există un exemplu mai bun decât Timișoara. Pentru a analiza consideraţiile care au dus la căderea regimului comunist din România trebuie să ne uităm la scânteia care a dus la revoluţia sângeroasă din decembrie 1989; iar această scânteie este reprezentată de către cetăţenii oraşului.

De-a lungul regimului Ceauşescu, PCR a creat treptat nenumărate stări de spirit negative şi deranjante. Diferite politici de la nivel naţional au influenţat negativ bunăstarea cetăţenilor din Timișoara, iar câteva rezultate ale acestor politici au fost: teama pentru viaţa privată, lipsa alimentelor, persecuţii pe criterii profesionale şi centralizarea excesivă a puterii (Murgurescu, 2007, p. 26). Un aspect extrem de important aici este faptul că Partidul Comunist Român, aflat sub conducerea lui Nicolae Ceauşescu, promova o ierarhie care pune partidul în frunte, mai apoi patria şi poporul (Editura Politică, 1975, p. 603) - fapt care a dus la o represiune politică asupra societăţii româneşti.

În contextul în care Timișoara, cât şi alte oraşe din Banat precum Jimbolia (oraş de frontieră), se aflau în vecinătate cu graniţa de vest, exista o oarecare

suspiciune asupra indivizilor - deoarece aceștia ar fi putut să emigreze ilegal (Tatăl meu a încercat să emigreze ilegal cu destinația Germania, dar a fost prins și încarcerat 10 luni. După ce a ieșit de la pușcărie, a mai încercat odată să emigreze ilegal spre Germania - reușind până la urmă să își îndeplinească acest „vis”). Mulți au încercat acest lucru (reușind să scape sau sfârșind împușcați), deci această suspiciune era una motivată de către Partidul Comunist Român. În pofida acestor întâmplări, cât și a represiunii politice asupra indivizilor, Timișoara a rămas un oraș cu un spirit de luptă și critică împotriva politicilor totalitare comuniste. Într-un număr extrem de mare, populația din Banat era atrasă de „visul” Occidentului - fiind amăgită de statele vecine Ungaria și Iugoslavia, care erau dispuse să comunice cu lumea largă și optau spre traficul de produse cu românii. În acest fel, bănățenii auzeau ce se întâmplă în afara granițelor. În anii premergători revoltelor din 1989, orașul Timișoara era recunoscut, deoarece dădea dovadă de spirit civic și susținea diferite manifestări contra regimului - neagreate de conducerea PCR. Prin imaginea partidului, Nicolae Ceaușescu a catalogat Timișoara ca „o urbe antipatică și nesigură din punct de vedere politic” (Murgurescu, 2007, p. 28). Pe lângă asta, o mare parte dintre cetățenii Timișoarei aveau convingeri contrare regimului comunist - rezultate din tendințele cosmopolite; aceasta a adăugat încă un motiv pentru conducerea PCR de a aplica măsuri noi de supraveghere și control pentru acești cetățeni pe care îi suspecta.

S-a conturat o idee politică în urma distrugerii unor sate din regiunea Transilvania, făcându-se rapid cunoscută la nivel internațional. Ideea aceasta urmează să aibă un rol extrem de important pentru declanșarea revoltelor antitotalitare din Timișoara. Pentru clarificarea motivelor creării acestui tip de idee politică - care urmărea rezistența față de sistemul totalitar și se afla în paralel cu majoritatea convingerilor comuniste ale conducerii PCR - trebuie să ne axăm pe identificarea motivelor care au dus la distrugerea satelor din regiunea Transilvania și nu numai.

În 1965, sub egida lui Ceaușescu este creată Comisia Centrală pentru Sistemizarea Satelor, care avea ca scop urbanizarea forțată și ascensiunea industrială a diferitelor sate ale României. Liderul comunist român avea să se inspire, în structurarea în linii mari a acestei politici, dintr-o vizită din anul 1971 în Coreea de Nord. Concret, definirea ei a durat mult mai mult, undeva în jurul anilor 1980 prinzând contur.

Începând cu anul 1980, politica pentru sistematizarea satelor a devenit o prioritate pentru regimul comunist din România - fiind introdusă concret în planurile anuale și cincinale. Din 1986, s-a optat pentru accelerarea procesului de sistematizare rurală. Pe o perioadă medie de timp (dacă ne raportăm la decizia de a face o prioritate din această politică începând cu anul 1980), până în anul 1988, se urmărea desființarea a aproximativ 4000 de sate, din 13.123. Acest lucru ducea la o urbanizarea forțată, iar cei mai afectați erau cetățenii ale căror sate erau vizate spre demolare: erau mutați forțat din gospodăriile lor, în viitoare blocuri, construite pentru o concentrație demografică mai mare. Această decizie a provocat multă vâlvă pe plan intern (o să analizăm demersurile lui László Tőkés în această direcție), iar pe plan internațional - diverse critici care cereau salvarea satelor românești (Adevărul, 2015). În esență, regimul comunist a fost unul dictatorial - ceea ce a dus la o opoziție mai semnificativă din exterior, prin intermediul Radio Europa Liberă. Rezultatul acesteia a fost crearea în Occident a Operațiunii de salvare Villages Roumaines, prin care se urmărea reunirea unor personalități europene cu influență ridicată, care să reușească încetarea programului de sistematizare rurală din România (Evenimentul Zilei, 2017). Programul s-a stins odată cu Revoluția din decembrie 1989 și căderea regimului comunist.

Revenind pe plan intern, opoziția lui László Tőkés în problematica distrugerii satelor din regiunea Transilvania avea să îi atragă susținători din rândul Bisericii Reformate. La nivel internațional, protestul lui Tőkés a fost receptat pozitiv, apărând în presa din Ungaria sau Germania. Un lucru extrem de important de menționat aici este că László Tőkés avea susținerea populației locale - ceea ce vom vedea în rezistența mai întâi a enoriașilor, mai apoi a comunității locale, față de decizia de evacuare gestionată de aparatul de represiune al regimului Ceaușescu, din 15-16 decembrie 1989.

Disidența lui László Tőkés în procesul de îndepărtare a comunismului

Disidența lui Tőkés față de regimul comunist a început în anul 1981, când a publicat un articol care critica încălcarea unor drepturi în România de atunci, drepturi de care astăzi nu ne-am putea dezice. Acest articol a fost publicat într-o revistă maghiară *Ellenpontok (Contrapuncte)*. După apariția în revistă, Tőkés a fost luat în vizorul Securității statului. Pe parcursul anilor, disidența pastorului a continuat prin diversele adunări și slujbe religioase din locațiile în care a fost mutat forțat (Murgurescu, 2007, p. 28).

Ajunși în anul 1989 - an încărcat de evenimente interesante pe scena internațională, care au stimulat tranzițiile către regimuri democratice în statele comuniste est-europene - regăsim protestul enoriașilor din Timișoara asupra deciziei conducerii PCR de a-l muta pe Tőkés din apartamentul în care locuia și care îi era îndreptățit, ca pastor. La cererea guvernului comunist, episcopul de care aparținea l-a revocat din postul ocupat, deci l-a privat de dreptul de a locui în acel apartament al parohiei, urmând a fi evacuat.

După cum scriam și mai sus, important a fost că László Tőkés era extrem de apreciat de către comunitatea locală, iar aceasta a contribuit decisiv în demersul de rezistență față de regim - mai apoi în transformarea acestei apărări într-un atac împotriva regimului. Era de așteptat să regăsim o mare parte din populația orașului în sprijinul lui Tőkés: considerațiile pe care ne bazăm când facem acest argument sunt legate de Timișoara și de întregul Banat - care se identifică prin multiculturalitate, amestec de etnicități, o zonă cu o mentalitate mai deschisă față de cea conservatoare din unele zone ale țării, dar și deschisă spre cunoaștere. Dacă luăm în considerare aceste argumente, cât și înțelegerea și asumarea unui segment important din populația Timișoarei - că suferința acestui grup minoritar (al maghiarilor, al enoriașilor care îl susțineau pe Tőkés) nu era doar suferința lor, ci se interconecta cu suferința majorității - puteam anticipa oarecum că scânteia s-ar întâmpla la Timișoara. Această scânteie ar putea declanșa drumul spre o reformă radicală, catalogată, teoretic, ca procesul de tranziție spre democrație în România. Dovada acestei posibile anticipări a evenimentelor din decembrie 1989 este dată exact de Timișoara - primul oraș din România în care populația a înțeles că, inevitabil, prin forță este nevoie de o schimbare radicală și că este necesară căderea regimului comunist; entru a ajunge la acest rezultat era nevoie de o acțiune pe măsură (Murgurescu, 2007, p. 34). Modul în care s-a produs schimbarea - de la un act de rezistență și sprijin față de László Tőkés, într-o revoltă împotriva regimului comunist - este unul relativ simplu și se datorează întocmai argumentelor prezentate mai sus.

O privire internațională asupra evenimentelor de la Timișoara. Îndepărtarea comunismului pentru totdeauna

Ideologia pe care s-a bazat revolta de la Timișoara din 16 decembrie se deducea din lozincile scandate, ca de exemplu „Jos Ceaușescu” și „Jos tiranul”, ceea ce reprezintă exact imaginea și părerea pe care regimul comunist a reușit să o contureze în rândul cetățenilor.

Tőkés s-a uimit că pentru ce lupta el, deci cauza sa atrăgea un număr mare al timișorenilor. După ce mii de cetățeni ai Timișoarei s-au alăturat cauzei, Securitatea a încercat să provoace un conflict maghiaro-român, dar această strategie a fost dejucată de cei care protestau. Aceștia au anexat îmbrăcăminții însemnele unei societăți civile, cu scopul de a arăta că se dorește eliberarea de sub dictatura comunistă și nu conflicte de ordin istoric între maghiari și români (Murgurescu, 2007, p. 29). Observăm o imagine în mediul extern al României asupra întâmplărilor de la Timișoara, conturată de diferitele poziții din presa internațională. De exemplu, în 17 decembrie 1989, Radio Budapesta anunța că Miliția a reușit să amelioreze rezistența organizată pentru Tőkés, dar că „ea s-a transformat într-un protest anticeaușist” (Milin, 1999, pp. 55-56). În 18 decembrie 1989, un ziar german recunoscut, *Die Welt*, a descris demonstrațiile de rezistență din Timișoara, iar în aceeași zi a scris că au avut loc conflicte extrem de violente între Miliție și populație. Ziarul a mai menționat că demonstrațiile - cu scopul inițial de rezistență a unui grup etnic maghiar - s-au transformat rapid în manifestații anticomuniste, cum scriam mai sus, la care se alăturau tot mai mulți cetățeni ai orașului. Tot în 18 decembrie, Statele Unite ale Americii intenționau să consulte Comunitatea Europeană și NATO, în contextul represiunii tot mai brutale de la Timișoara - cu scopul de a ajunge la un punct comun față de comportamentul autorităților române îndreptate împotriva cetățenilor care protestau la Timișoara (Murgurescu, 2007, p. 29). Mediul internațional era informat despre ce se întâmplă în orașul de pe Bega. Presa americană și europeană au avut puncte de vedere despre revoltele din Timișoara anulului 1989. Au pus accent pe comportamentul total brutal și represiv al regimului Ceaușescu - prin instituțiile pe care le conducea - și pe atitudinea luată de Tőkés în apărarea drepturilor minorității maghiare din România. Statele occidentale, în special Marea Britanie și Statele Unite ale Americii, erau extrem de preocupate de situația minorităților, iar ca un exemplu în această direcție putem aduce argumentul vizitei lor la Timișoara și sprijinului oferit cauzei lui Tőkés. Occidentul a văzut că ultimul motiv al regimului lui Ceaușescu de a rămâne la putere își punea bazele într-o politică naționalistă, exact cum a fost și în Bulgaria - cu Jivkov și procesul de bulgarizare forțată a minorităților naționale, în special a turcilor. În 19 decembrie, un ziar german punea accentul pe faptul că revoltele de la Timișoara s-au transformat în evenimente care nu aveau ca scop doar nemulțumirea reprezentațiilor minorităților naționale, ci a întregului popor român.

Observăm cum, după izbucnirea revoltelor de la Timișoara și transformarea lor în manifestații anticeaușiste, alte mari orașe ale României iau acest exemplu și provoacă o adevărată revoluție națională împotriva regimului. Aceasta a contribuit la inițierea procesului de tranziție în România și a îndepărtat pentru totdeauna regimul comunist.

CĂDEREA COMUNISMULUI ÎN BULGARIA

Tranziția de la comunism la un regim democratic, în Bulgaria, este definită ca o lovitură de stat provocată de marile elite ale Partidului Comunist Bulgar împotriva liderului autoritar Todor Jivkov (Linz și Stephan, 1996, pp. 338-339). Acesta a condus Republica Populară Bulgară timp de 35 de ani, în perioada 1954-1989. Vesselin Dimitrov arată că: „Tranziția Bulgariei la democrație nu a început ca urmare a evoluției interne, ci mai degrabă ca parte a unei încercări ale colegilor lui Jivkov de a-și salva puterea într-un moment în care blocul comunist se prăbușea în jurul lor” (Vesselin, 2001, p. 35) Deducem din aceste scrieri caracteristica de bază de la care a plecat tranziția spre un regim democratic în Bulgaria: prăbușirea URSS și efectele acesteia asupra Bulgariei.

În 10 noiembrie 1989 are loc în Bulgaria „brusca schimbare”, care însemna înlocuirea liderului comunist Todor Jivkov cu Petar Mladenov, care a făcut parte din aparatul de conducere al Partidului Comunist Bulgar. În acest context, o să identificăm care au fost erorile regimului comunist condus de Jivkov în perioada de pre-tranziție și rezultatele acestor politici defectuoase în relațiile diplomatice ale Bulgariei cu Occidentul și cu URSS.

Erorile lui Jivkov. Pierderea credibilității. Relațiile cu Occidentul și URSS

Regimurile occidentale au fost deranjate de exemple precum crimele comise de serviciile secrete bulgare la Londra, în 1978 - împotriva unor indivizi care aveau convingeri contra comunismului - și de probabilitatea ca Bulgaria să fie jucat un rol în atentatul împotriva Papei, din 1981. Pe lângă asta, Statele Unite ale Americii adaugă acuzații de trafic de droguri și de arme, cât și terorism de stat - ceea ce a dus la suspendarea relațiilor diplomatice cu Bulgaria (Soulet, 2008, p. 139). În plus, o decizie total naționalistă a conducerii Partidului Comunist Bulgar, din 1984, obliga la bulgarizarea minorităților naționale, în principal a turcilor - care erau nevoiți să își ia prenume și nume slave. Aceasta a avut consecințe atât pe plan intern, pe cât și extern. În această direcție

s-a creat „o mișcare de eliberare națională a turcilor din Bulgaria” - care a organizat diferite tipuri de acțiuni teroriste și de sabotaj în principalele orașe ale Bulgariei - capitala Sofia, Varna și Plovdiv. Un rezultat concret al acestei politici de bulgarizare a fost emigrarea masivă a turcilor - ceea ce a degradat relațiile cu Turcia și a deranjat Moscova.

Trecând la relațiile cu URSS, vedem cum comunicarea între Moscova și Sofia s-a răcit, după venirea lui Gorbaciov la putere. Jivkov și Gorbaciov erau din generații diferite, deci cu mentalități diferite, ceea ce a dus la o continuă neînțelegere între cei doi. Noile reforme a lui Gorbaciov față de statele satelit au adâncit probleme economice cu care Bulgaria deja se confrunța, iar Bulgaria nu mai era privilegiată în relația cu Uniunea Sovietică, ca în perioada Brejnev.

Jivkov a acceptat mai mult forțat această idee de reformă și s-a reorientat către Vest, în special spre Republica Federală Germania, și a inițiat diferite programe. Cel mai important a fost făcut public în 1987 - „Programul din iulie”. Esența acestuia era adoptarea unei noi Constituții și reorganizarea structurilor politice și administrative ale Bulgariei - direcții care făceau ca partidul să nu mai fie principalul pilon al puterii statului. Acest program țintea mai departe și accelera mai rapid decât perestroika sovietică, fapt care l-a nemulțumit pe Gorbaciov. În paralel, în domeniul reformelor de ordin politic, Jivkov a încercat și reorganizarea economiei bulgare pe model chinez (crearea de zone libere de schimb, introducerea unor sectoare private pentru anumite întreprinderi care aveau angajate mai puțin de 10 persoane). Luând în considerare aceste argumente, observăm cum Gorbaciov nu a făcut absolut nimic pentru a-l sprijini pe Jivkov și chiar s-ar fi bucurat dacă acesta ar fi fost înlocuit cât mai repede (Vesselin, 2001, p. 138).

Conceptele de bază ale reformelor politice din Bulgaria. Glasnost, perestroika și mese rotunde

Înainte de a analiza categoriile de indivizi care au contribuit la căderea comunismului în Bulgaria, este extrem de important să descriem în temeiul căror concepte de bază s-au produs aceste schimbări. Deoarece orice reformă are la bază anumite convingeri, se fundamentează pe o ideologie și, inevitabil, fiind vorba de o reformă, are motive întemeiate pentru care o societate își dorește aceste schimbări.

Conceptele de glasnost și perestroika au construit drumul spre democrație și spre politici de liberalizare în Bulgaria. Glasnost este asociat cu deschidere - ceea ce face trimitere la transparență față de societate.

Conceptul de perestroika este asociat cu restructurare, reconstrucție și chiar schimbare. Conceptele au apărut pe scena internațională sub aripa lui Mihail Gorbaciov, care urmărea reformarea economiei și societății URSS. Un aspect foarte important de menționat aici este că aceste două idei sunt folosite tot timpul împreună, individual neavând îndeajuns de multă forță de schimbare. Bulgaria a fost extrem de apropiată de URSS, iar de aici deducem foarte ușor de ce aceste concepte au fost folosite și în Bulgaria. Cu toate că, în esență, ele își propuneau reforme înspre bine, fiind inițiate de URSS, prin Gorbaciov, aveau 3 mari provocări pentru Bulgaria: „În primul rând, a devenit clar că Uniunea Sovietică nu este nici dispusă, nici abilă să continue să sprijine economia bulgară, având în vedere nevoile disperate proprii. În al doilea rând, glasnost ar însemna să permită critici, deși până acum intelectualii bulgari au fost păstrați neobișnuit de docili. În al treilea rând, varianta perestroika bulgară ar atrage riscul politic grav de a cere sacrificii reale și susținute din partea poporului bulgar” (Giatzidis, 2002, pp. 44-45). Observăm cum orice tip de reformă, pe lângă rezultatele finale care se anticipează, are parte și de obstacole sau potențiale obstacole care pot influența rezultatul final al reformei.

Forma bulgară a conceptului de glasnost a fost inițiată în 1987, iar această întâmplare este caracterizată ca începutul perioadei de pre-tranziție în Bulgaria. Punctele slabe ale regimului au devenit tot mai vizibile, iar pentru a preveni o eventuală criză, Partidul Comunist Bulgar a început să permită anumite forme de liberalizare, dar doar parțiale. În 1987 a avut loc o campanie împotriva corupției, birocrăției excesive și ineficienței sistemului administrativ bulgar, iar anumiți reformiști importanți din conducerea Partidului Comunist Bulgar au fost demși. Liderul Jivkov a început să recurgă la măsuri represive. Strategia conducătorului comunist în acel moment era bazată pe menținerea conceptului de perestroika în afara Bulgariei, așteptând și sperând ca staliniștii să preia conducerea URSS-ului: atunci, inevitabil, aceste concepte ar dispărea. Dar acest lucru nu s-a întâmplat, iar regimul Jivkov se clătina. Conducerea URSS-ului pune presiune asupra liderului comunist bulgar pentru a începe reformele sociale și economice în temeiul celor două idei. După cum vedem și mai sus, apar diferite forme de liberalizare, dar parțiale - creșterea libertății de exprimare, comparativ cu alte țări din Europa de Est (cu excepția României și Albaniei). S-au făcut diferite compromisuri de către conducerea PCB, la presiunile tot mai mari puse de către URSS. În esență, aceste

compromisuri au fost încercări de a satisface oarecum presiunea limitată din partea cetățenilor și chiar anumite presiuni interne din partea însuși Partidului Comunist Bulgar. Văzând că regimul comunist este în stare să facă compromisuri, deci era slăbit, forțele slabe de opoziție și facțiunea reformistă din Partidul Comunist Bulgar - în contextul internațional favorabil - au fost stimulate să facă presiuni tot mai mari pentru schimbări eficiente. Au crat un proces pe care liderul comunist Jivkov nu l-a mai putut controla (Giatzidis, 2002, p. 45). Trebuie menționat - înainte să trecem la analiza principalilor actori ai tranziției - că, în linii mari, comportamentul indivizilor implicați în procesul de tranziție de la comunism la democrație în Bulgaria a fost influențat de conceptele de glasnost și perestroika.

Conceptul de „mese rotunde” arată, în viziunea Alinei Mungiu, în felul următor: „Mesele rotunde, în teoria tranziției democratice, se numesc pacte. Țările care au avut pacte au evoluat mai bine, și-au consolidat democrațiile mai repede decât țările care au mers prin revoluții. Pactul este o formă de împărțire a puterii între regimul care era înainte și cel ce va veni” (Mungiu și Arachelian, 2014). În termeni simpli, actorii care se așezau la mesele rotunde erau - pe de-o parte, guvernării comuniști, care erau de acord cu o reformă radicală, iar - pe de altă parte, cei aflați în rezistență, în special disidenții. Bulgaria era reprezentată în principal de Jeliu Jeleu. Făcând o comparație între tranziția bazată pe conceptul de mese rotunde și tranziția violentă, deducem că rezultatele pe termen lung ale tranziției de tip mese rotunde au fost mai eficiente și evoluția spre o democrație consolidată s-a produs mai repede decât în cazul tranziției violente. Putem adăuga faptul adepți ai meselor rotunde în perioada de tranziție nu au fost doar în Bulgaria, ci și în Ungaria, Cehoslovacia, Polonia și chiar Republica Democrată Germană.

Importanți actori ai inițierii tranziției.

Elitele politice și societatea civilă, respectiv Ecoglasnost și orașul Ruse

Pe baza analizelor, considerăm că principalii actori ai tranziției sunt elitele politice și societatea civilă din Bulgaria. Ne vom opri spre a analiza aceste două categorii de indivizi, care au avut un aport considerabil pentru procesul de îndepărtare a comunismului din Bulgaria și care au pus fundamentul tranziției către un sistem democratic.

Elitele anticomuniste bulgare au fost ineficiente în timpul loviturii de stat, ieșind la suprafață și devenind vocali după noiembrie 1989. În acest context, au fost fondate extrem de multe partide, de ordinul zecilor,

însă a existat o singură alianță anticomunistă principală, iar aceasta a fost Uniunea Forțelor Democratice. Liderul ei a fost Jeliu Jeleu, cel mai important disident al Bulgariei. În 1982, a publicat o carte, „*The Fascism*”, o lucrare apreciată de mulți (elite politice și intelectuali care erau împotriva regimului), dar în totală opoziție cu anumite convingeri pe care le aveau URSS și Partidul Comunist Bulgar. Drept urmare, după trei săptămâni de la publicarea lucrării, aceasta a fost interzisă și scoasă din toate bibliotecile Bulgariei. Baza ei o reprezenta faptul că autorul aseamăna statul socialist în stil sovietic cu diferite tipuri de state fasciste cum ar fi Germania, Italia sau Spania, din jurul Primului Război Mondial. Diferite structuri importante ale regimului comunist nu au jucat un rol în procesul de democratizare a Bulgariei - tot acest proces fiind stimulat de către ordinea internațională a vremii.

Armata și poliția secretă nu au jucat niciun rol, pentru sau împotriva procesului de democratizare. Mai mult decât atât, Mladenov, primul președinte ales după căderea regimului comunist din Bulgaria, la insistențele alianței Uniunea Forțelor Democratice, a dizolvat poliția secretă.

Biserica Ortodoxă Bulgară a avut un rol pasiv, date fiind legăturile strânse cu regimul comunist și conflictele de ordin intern. Aceste neînțelegeri ale Bisericii nu aveau neapărat convingeri pentru democratizarea instituției, ci erau mai degrabă conflicte pentru putere. Consecința acestui fapt este influența tot mai scăzută pe care o are Biserica Ortodoxă Bulgară în perioada postcomunistă din această țară, raportat la influența instituției în perioada comunistă. John Bell afirmă: „Înainte de sfârșitul anilor 1980, în Bulgaria existau disidenți, dar nu era organizată mișcare disidentă. În parte, acest lucru s-a datorat politicii lui Jivkov de a ridica recompense și onoruri pentru intelectuali conformi dimensiunilor reduse ale țării și ale comunităților sale intelectuale” (Bell, 1997, p. 357). Mergând pe urmele sale, putem deduce că mișcarea de opoziție bulgară nu avea vizibilitate în perioada comunistă. Dar, datorită evenimentelor internaționale - cum ar fi căderea comunismului, destrămarea URSS și politica reformistă a lui Mihail Gorbaciov .) - această mișcare a prins contur, influențând decizii de importanță națională pentru Bulgaria. Rezultatele politicii reformiste a lui Mihail Gorbaciov au fost încheierea Războiului Rece, precum și prăbușirea URSS și a diferitelor regimuri din state aflate sub aripa lor de influență. Gorbaciov a câștigat Premiul Nobel pentru Pace în 1990.

A doua categorie de indivizi care au influențat începutul procesului de tranziție a fost societatea civilă. Primul protest de amploare împotriva regimului comunist din Bulgaria, organizat de societate civilă, a avut loc în 1988, la frontieră cu România. Scopul a fost o mișcare ecologică. Protestul l-a avut ca inițiator pe viitorul lider al Uniunii Forțelor Democratice, Jeliu Jeleu. Ne vom opri asupra sprijinului oferit de Ecoglasnot, o organizație intelectuală din Bulgaria - care a fost crucială în acest proces de tranziție: coordonarea primului protest vizibil împotriva regimului comunist din Bulgaria a trecut prin filtrul acestei organizații. Motivul acestei mișcări de protest a fost poluarea extremă care venea dinspre România. Mai exact, vinovat de acest lucru era un complex industrial din Giurgiu, iar cei mai afectați de această poluare erau locuitorii orașului Ruse.

Problema însă era mult mai amplă, deoarece această fabrică făcea parte din complexul industrial-militar al Pactului de la Varșovia și activitatea sa nu putea fi stopată. Diferitele instalații chimice plasate în Ruse au contribuit la un nivel ridicat de poluare a aerului, ceea ce a creat automat probleme de sănătate grave pentru locuitorii orașului. Un aspect important de menționat aici este că această situație era cunoscută de către partidul comunist și conducerea ambelor state implicate. Guvernele celor două țări au pus accent pe mușamalizarea acestei probleme, subiectul devenind unul tabu, chiar dacă în România și Bulgaria erau în vigoare reglementări pentru protecția mediului.

Revenind la protestul menționat mai sus, acesta a stimulat crearea unui embrion al ecologismului în Bulgaria. Ecoglasnot s-a concentrat pe largi probleme de mediu, dar nu a abandonat probleme precum drepturile omului și politice, care erau strâns legate de cele de mediu. Această organizație a fost un jucător important în procesul politic care a dus la căderea comunismului și automat la îndepărtarea de la putere a liderului comunist Todor Jivkov. Totodată, Ecoglasnot a fost membru fondator al principalei alianțe de opoziție anticomunistă - Uniunea Forțelor Democratice. Pentru a înțelege exact scopul acestei organizații, ne vom opri asupra următorului paragraf, din Petrova: „Ecologia nu este o problemă izolată. Cererea pentru o reconstrucție ecologică este un apel pentru cei radicali schimbării sociale. Pornind de la presupunerea că dreptul la o sănătate bună și la siguranța mediului este un drept fundamental al omului, participanții la această mișcare le consideră ca parte a mișcării democratice mai largi pentru pace, drepturile omului, libertate și dreptate” (Petrova, 2004, p. 174).

Având în vedere acest paragraf, deducem că ecologismul, împreună cu un context favorabil pentru schimbare, reprezentat de problemele interne ale Bulgariei, au dus automat la evoluția evenimentelor inițiate de societatea civilă: de la proteste locale pentru mediu, la proteste naționale împotriva regimului comunist și la dorința tot mai mare de reformă anticomunistă. Putem observa cum o simplă mișcare ecologică locală, în contextul dat de evenimentele internaționale ale perioadei 1989-1990, s-a putut transforma într-o mișcare politică. Aceasta a influențat căderea regimului comunist din Bulgaria, promovând valori precum democrația, drepturile omului și, nu în ultimul rând, dreptul la sănătate.

Ca rezultat al multiplelor strategii, Ecoglasnot a fost prima organizație din rândul societății civile care a solicitat recunoașterea noului stat bulgar - obiectiv atins după căderea regimului Jivkov. Imaginea mișcărilor societății civile premergătoare căderii regimului comunist și atitudinea anticomunistă a indivizilor care au făcut parte din aceste mișcări din Bulgaria este reprezentată de Petrova în felul următor: „În timp ce Ecoglasnot nu a avut mai mult decât câteva zeci de membri activi în vara anului 1989, această mișcare a fost ferm orientată către mobilizarea maselor(...) Ceea ce a contat pentru membri a fost nu atât proiectele concrete, ci crearea posibilității pentru mii de oameni să semneze ceva împotriva sistemului” (Petrova, 2004, p. 174). Contextul oferit de evenimentele favorabile unei schimbări atât la nivel internațional, cât și la nivel național, a oferit oportunitatea maselor de a-și exprima public și organizat, sub forma unor proteste, adevăratele convingeri. Acestea au fost conservate în perioada comunistă, de frica represiei politice a sistemului autoritar bulgar asupra acestor mase.

După căderea regimului comunist, Ecoglasnot a obținut recunoașterea instituțională și a devenit membru al meselor rotunde (concept explicat în capitolul precedent), acceptând acordul de a nu organiza proteste de stradă.

În Ecoglasnot vom regăsi exemplul transformării unei organizații importante într-un actor irelevant după încheierea negocierilor purtate în procesul de tranziție la mesele rotunde. Pe parcurs, dintr-o structură organizată și puternică - contribuind decisiv la începutul procesului de tranziție în Bulgaria - a devenit una divizată în mai multe sectoare având ca scop mișcări sociale, și în două partide politice mici. Ecoglasnot nu a reușit să supraviețuiască din punct de vedere organizațional (Giatzidis, 2002, p. 119).

Din societatea civilă care a contribuit la procesul de tranziție în Bulgaria a făcut parte și mișcarea muncitorilor - chiar dacă a fost irelevantă în timpul rezistenței contra regimului. Liberalizarea sectorului destinat muncitorilor s-a produs la fel de rapid ca prăbușirea regimului comunist, iar la scurt timp după capitularea lui Jivkov s-a creat o nouă uniune independentă. „Solidaritatea Poloniei l-a inspirat pe medicul Konstanin Trenchev să creeze un sindicat independent, Podkrepa, care a început să conteste monopolul controlat de partidul uniunii” (Giatzidis, 2002, p. 358). În 24 decembrie 1989, acest sindicat a organizat prima grevă în Bulgaria postcomunistă, dar aceasta a fost o declarație simbolică, nicidecum o mișcare de amploare: Podkrepa nu avea nici o capacitate de grevă și nici o grevă reală nu a fost organizată în acea zi. Să nu înțelegem greșit scopul acestui sindicat: valorile sale se bazau pe susținerea democratizării politice și pe diferite măsuri de liberalizare economică. În schimbul promovării lor, sindicatului Podkrepa i s-a oferit un rol în participarea la mesele rotunde și diferite poziții în instituțiile noi create după căderea regimului comunist (Tafel și Boniface, 2003, p. 324).

Jocul în culise. Îndepărtarea regimului comunist din Bulgaria

Anul 1989 este unul extrem de important pentru începutul tranziției spre democrație în Bulgaria, iar aici o să ne axăm pe cum a reușit Jivkov să adâncească criza de ordin politic, economic sau social deja existentă. Vom pune accentul și pe considerentele pentru care înaltele personalități bulgare au intrat în conflict cu Jivkov și regimul condus de el.

Cronologic, la 29 mai, conducerea PCB a anunțat că minoritatea turcă poate să plece, iar în acest fel să pună capăt criticilor în direcția asta, dar, prin această decizie, a declanșat o emigrare în masă. Aproximativ 300.000 de persoane au emigrat din Bulgaria, fapt ce a dus la depopularea unor regiuni întregi și la afectarea economiei. Astfel, dar și date fiind argumentele de mai sus, a fost stricată imaginea statului bulgar la nivel internațional. În 20 octombrie, în timpul unei întâlniri internaționale pentru mediu la Sofia, autoritățile polițienești i-au împrăștiat într-un mod brutal pe membrii Ecoglasnot, chiar sub privirile presei internaționale. Acest lucru a dus la adâncirea crizei și a distrus imaginea statului bulgar și mai mult pe scena internațională.

Concretizând câteva din erorile importante făcute de liderul comunist Todor Jivkov de-a lungul anilor de pre-tranziție, vedem cum câteva persoane din aparatul

de conducere al partidului (printre care Petar Mladenov, ministrul Afacerilor externe din 1971, și Andrei Lukanov, membru al Biroului Politic) au negociat în culise să creeze un grup de opoziție în conducerea Partidului Comunist. Toată schimbarea s-a petrecut rapid. La 24 octombrie, într-o scrisoare adresată Biroului Politic, Mladenov aduce argumente contra regimului lui Jivkov și a erorilor făcute de-a lungul anilor. Cere o schimbare radicală. Printre rândurile scrisorii regăsim: „a aruncat țara într-o profundă criză economică, financiară și politică” și că Jivkov „a izolat Bulgaria de lume și chiar de URSS” (Vesselin, 2001, p. 140). Acest lucru ne întărește argumentele prezentate în identificarea erorilor importante făcute de-a lungul timpului de Jivkov, care au dus la degradarea imaginii internaționale a Bulgariei; aceste greșeli chiar au rupt legăturile cu URSS, de care țara de la sudul Dunării era foarte apropiată înainte de venirea lui Gorbaciov la conducere.

La 9 noiembrie, majoritatea Biroului Politic l-a obligat pe Todor Jivkov să demisioneze din funcțiile de conducere ale partidului, iar Mladenov (mai sus menționat) i-a luat locul. Pe 10 noiembrie, poporul, în semn de recunoștință, s-a lăsat purtat pe valul libertății și a ieșit într-un număr impresionant pe străzile din Sofia. Opoziția s-a organizat concret, creând Uniunea Forțelor Democratice, sub conducerea lui Jeliu Jelev, și a început în ianuarie anul următor o negociere cu Partidul Comunist pentru începerea procesului de tranziție. Primele alegeri libere din Bulgaria au avut loc în 10 și 17 iunie. În aproximativ două luni, cel mai important disident din perioada comunistă bulgară, Jeliu Jelev, este ales președintele Bulgariei (Vesselin, 2001, p. 140).

Tranziția către democrație în Bulgaria este rezultatul direct al prăbușirii politice și economice a URSS. Bulgaria a fost un stat apropiat sovieticilor, acționând tot timpul ca un satelit (Statul satelit, înțeles în termeni politici se referă la un stat care se declară și apare pe scena internațională ca fiind independent, dar, practic, se află sub sfera de influență/dominație a unui alt stat mai puternic). Anticiparea destrămării URSS, oarecum semnalată de către căderea Zidului Berlinului, a dus la sfârșitul comunismului în Bulgaria. Tranziția a fost una pașnică și condusă de actorii menționați mai sus - datorită exemplului așa zis pozitiv din Cehoslovacia, Polonia și Ungaria. Această tranziție vine ca o contră a uneia violente, Bulgaria reușind să adopte calea mai ușoară, lipsită de violență și vărsare de sânge.

ADERAREA ROMÂNIEI LA UNIUNEA EUROPEANĂ

Obstacolele

Odată cu căderea comunismului în Europa, a început scrierea unor noi pagini de istorie - datorate schimbărilor și proceselor de tranziție care aveau ca scop o reconstrucție politică, economică și socială - adică orientarea către civilizația occidentală, automat și către Uniunea Europeană. Însă aici a intervenit un prim obstacol pentru România: inițialul neinteres al Occidentului raportat la estul Europei. Sociologul Vladimir Pasti nota: „Societatea românească nu a fost privită de occident ca un spațiu de expansiune, care urmează a fi înglobat, ci ca un spațiu de periferie, cu rol de interfață cu spațiul încă și mai îndepărtat, în care expansiunea occidentală nu urmează să aibă loc” (Pasti, 2006, p. 6). Călcând pe urmele lui Pasti, putem observa scepticismul Occidentului raportat la România, dar unul susținut de argumente solide, precum că în țara noastră a existat unul dintre cele mai dure regimuri comuniste din Europa. Chiar dacă, odată cu îndepărtarea regimului comunist prin Revoluția din 1989, s-au schimbat liderii comuniști care făceau posibil un astfel de regim, să nu uităm că imediat următorii lideri politici erau foști comuniști, precum Ion Iliescu. Pe lângă asta, un regim măcinat de-a lungul zecilor de ani de comunism trebuia privit cu atenție, deoarece existau vulnerabilități evidente, care în ochii statelor vestice păreau lucruri de neacceptat în construcțiile occidentale precum Uniunea Europeană și NATO. A urmat o perioadă de tatonări, de evenimente nefavorabile pe plan intern, precum mineriadele sau instabilitate politică, economică și socială - cauzată de privatizările în masă, șomajul ridicat, inflația la cote nemaîntâlnite, migrația în masă, sărăcia care creștea într-un ritm alert și, nu în ultimul rând, demagogia prestată de diferiți lideri politici. Aceștia au profitat de ocazia de a manipula electoral un popor aflat la ananghie și majoritar needucat în ale democrației.

După o perioadă în care România a suferit și a stagnat în multe domenii (în unele chiar s-au înrăutățit statisticile), abordarea pe scena internațională a lumii occidentale în raport cu țara noastră s-a schimbat la sfârșitul secolului al XX-lea, mai exact la sfârșitul anului 1999 și începutul anului 2000 (Pasti, 2006, p. 6; Ciupagea et al., 2004, p.3).

Un alt obstacol cunoscut de către societatea românească avea să fie, ca în cazul Bulgariei, corupția la nivel înalt și în multe instituții cheie ale statului. Sondajele și rapoartele, atât interne, cât și externe, ne arată că

România continuă să fie măcinată de corupție, iar acest lucru afectează fundamental majoritatea aspectelor societăți (Măsurile de luptă împotriva corupției, 2003, p. 22). Fenomenul corupției din România nu este de ieri, de astăzi, ci are rădăcini în vremurile comuniste, când o mică atenție la doctori, profesori sau funcționari publici ar fi făcut diferența. Dar cazurile de corupție la nivel înalt erau extrem de rare, deoarece pedepsele erau foarte aspre, iar Securitatea avea infiltrate persoane aproape peste tot. Odată cu îndepărtarea comunismului, majoritatea cetățenilor așteptau ca acest fenomen să fie îndepărtat, dar s-a întâmplat exact contrariul: legile în domeniu devin mai permissive, iar cunoscuta șpagă se multiplică și apare în domenii în care pe vremea comunismului se cataloga drept nebunie accesarea acestui act ilegal. Pe parcursul anilor, observăm cum miza electorală este folosită de către politicieni pentru a influența negativ cursul rezultatelor alegerilor. De ce notăm că negativ? Deoarece, dacă politicienii care adoptă acest act ilegal erau competenți și capabili să ajungă într-o funcție publică, o puteau face foarte bine fără a influența prin mită rezultatul alegerilor. O puteau face prin simplul fapt că munca pe care o depun și rezultatele politicilor și proiectelor promovate de ei aduc plus valoare societății românești. Acest lucru se întâmplă pe un țărâm zdruncinat de sărăcie și pe fondul instabilității economice din primul deceniu post-comunist românesc.

La începutul anilor 2000, nu mai miră pe nimeni că exista corupție de tip piramidă, adică de la cel mai înalt nivel, până la cel mai jos: apar baronii locali, care consideră bunuri publice și proprietăți ale statului ca fiind personale, ceea ce poate aduce devieri extrem de grave de la o așa zisă democrație consolidată. După cum notam și în capitoul anterior, dedicat României, privatizările s-au efectuat într-un mod defectuos, punând economia românească într-o zonă periculoasă. Pe lângă asta, apare și fenomenul numit nepotism: să nu uităm că diferite posturi importante erau efectiv cumpărate, în practică, chiar dacă în teorie pentru acel post trebuia să îndeplinești o serie de criterii sau chiar susținerea unui examen. Putem concepe acest fenomen ca fiind unul foarte grav, deoarece întreaga societate suferă de pe urma acestor jocuri de culise prestate de anumiți politicieni de-a lungul anilor. Un lucru extrem de important de menționat în această direcție este că acesta este unul dintre motivele care făcut din România un stat cu un potențial uriaș, o țară măcinată de corupție. Chiar dacă anul 2000 este un an important în istoria aderării României la Uniunea Europeană, în acest an începând procesul de pre-aderare, se identifică de către instituțiile europene

vulnerabilitățile de care dispunea statul român, printre care se număra și combaterea slabă a corupției. Pentru a întări acest sistem anti-corupție, Uniunea Europeană cere măsuri concrete împotriva fenomenului. Apare legea 78/2000 și Parchetul Național Anticorupție, însă sunt măsuri ezitante în raport cu nivelul la care a ajuns corupția în România, față de perioada comunistă. Acest lucru are ca efect scăderea legitimității și eficacității instituțiilor publice (ale statului) și încetinește procesul de dezvoltare economică. Cunoaștem extrem de bine valorile pe care se bazează Uniunea Europeană, cum ar fi statul de drept sau egalitatea drepturilor în fața legii pentru toți cetățenii, deci este clar în temeiul căror considerații instituțiile europene urmăresc combaterea corupției - transparența instituțională și nu în ultimul rând independența justiției. În perioada vizată pentru raportare s-au făcut eforturi considerabile pentru creșterea ritmului combaterii corupției, dar concret nu apare o scădere a nivelului de corupție, iar numărul acțiunilor cu caracter penal finalizate cu succes rămâne destul de scăzut. Se urmărea în special combaterea faptelor de corupție la nivel înalt, dar acțiunile în această direcție erau ineficiente și se întindeau pe o perioadă lungă. Chiar dacă acestea ar fi trebuit să fie o prioritate. De aceea, în repetate rânduri, Uniunea Europeană a transmis semnale de remediere în perioada de pre-aderare - prin diferitele rapoarte către statul român. Pe fondul presiunilor tot mai mari din partea instituțiilor europene, dar și pe speculația electorală din 2004 a opoziției de la acea vreme (care a accesat o campanie electorală bazată pe „dreptate și adevăr”), Parchetul Național Anticorupție devine Direcția Națională Anticorupție (DNA-ul de astăzi). Se înființează Agenția Națională de Integritate și, nu în ultimul rând, printr-o hotărâre a CSAT, corupția devine o amenințare la siguranța națională. Rezultatul acestor măsuri este că, în perioada 2005-2012, aproximativ 1500 de indivizi sunt condamnați pentru fapte de corupție, iar lupta împotriva fenomenului este apreciată de Uniunea Europeană. România a reușit de-a lungul anilor să concretizeze mecanisme de combatere a corupției, dar cazurile nu au încetat să apară, deoarece există două perspective din care putem vedea această situație: prima este determinată de lacunele legislative în acest domeniu după căderea comunismului, a doua perspectivă de goana după avuție a celor care au venit la conducere după căderea comunismului. După cum notam ferm în capitoul anterior, consumerismul în România a început să crească treptat, iar acest lucru este cauzat întocmai de lipsa anumitor produse de bază în perioada comunistă.

Un obstacol oarecum așteptat în procesul de aderare a României la Uniunea Europeană după căderea comunismului a fost determinat de puținele investiții străine în primul deceniu al tranziției postcomuniste (Pasti, 2006, p. 133). Dar, inevitabil, acest lucru avea să se întâmple - deoarece primul deceniu al tranziției din România a fost caracterizat prin instabilitate politică, economică și socială. Aceasta a fost cauzată de migrația în masă, inflația extrem de mare, șomajul și sărăcia care creșteau într-un ritm galopant, mineriade, privatizări făcute defectuos și nu numai. Era de așteptat ca un astfel de teritoriu și sistem politic instabil, măcinat de probleme interne, să fie privit cu scepticism de către structurile occidentale. Pe lângă asta, exista și „o rezistență politică și administrativă pe care noua clasă de capitaliști români o opunea ofensivei capitalului european” (Pasti, 2006, p. 133). Începând cu anul 2001, când România a început să fie luată în considerare în perspectiva aderării la NATO și Uniunea Europeană prin decizii concrete ale politicianilor europeni, investițiile străine directe din zona occidentală au început să fie semnificative: „Ponderea capitalului străin în economia românească a început să fie semnificativă” (Pasti, 2006, p. 133). Ca efect al acestei mișcări, am putut vedea cum în perioada 2000-2005 economia românească a avut parte de o creștere medie de 5% pe an - ceea ce a deschis și mai mult porțile către Uniunea Europeană.

Reformele României pe calea aderării la construcția europeană

Societatea românească este luată în calculul strategiei politice europene pentru prima dată în istoria ei - ceea ce duce la o oarecare motivare a elitelor politice românești, că se poate urmări pe termen mediu-lung progresul economic, social și politic; acesta poate avea ca rezultat aderarea la NATO și Uniunea Europeană. Pentru a putea ajunge la un astfel de rezultat era necesar ca fostele state comuniste, printre care și România, să facă cel puțin trei mari și vizibile reforme.

Prima reformă era caracterizată prin trecerea de la un regim politic autoritar la un regim politic democratic, iar acest lucru trebuia făcut în minim două categorii fundamentale ale societății: prima era reprezentată de schimbări referitoare la diferitele instituții publice ale societății și guvernării, iar a doua de reforme care făceau trimitere la exercitarea democrației și la asigurarea și garantarea drepturilor fundamentale ale omului - la libertatea de expresie, pe scurt la libertatea cetățenilor și la respectarea drepturilor acestora.

A doua reformă era tranziția de la o economie de stat planificată specifică în special socialismului, la o economie de piață, deschisă și competitivă - specifică statelor dezvoltate din Occident. Etapizat și precaut, majoritatea fostelor state comuniste au reușit această tranziție, fundamentală pentru acceptarea în Uniunea Europeană. Raportându-ne strict la România, putem observa cum, începând cu anul 2000, până în 2005, s-a atins o creștere economică cu o medie de 5%. În 2004, ca rezultat al acestei creșteri, economia românească a primit din partea Uniunii Europene certificatul de „economie de piață funcțională” (Pasti, 2006, p. 133). Această dezvoltare a fost posibilă datorită mecanismelor economice implementate de către instituțiile statului și a stimulării societății românești odată cu începerea perioadei de pre-aderare din anul 2000.

A treia reformă care trebuia să fie vizibilă este cea a desființării adversității politice dintre țările occidentale și statele din fostul bloc comunist. Rezolvarea acestei provocări a fost integrarea economică, militară și politică a fostelor state comuniste în structurile occidentale destul de dezvoltate, cum notam mai sus, în exemplele Uniunii Europene și NATO. În această direcție, subiectul aderării României la aceste structuri a fost ambiguu, dar în final, în 2004, România devine membră a NATO și își deschide concret căile către cea mai prosperă regiune a lumii, cea occidentală. Observăm, după această clasificare a transformărilor pe care trebuia să le realizeze România, o punte de plecare către miza extrem de importantă - aderarea la Uniunea Europeană. Un lucru extrem de important de menționat aici este că drumul până la realizarea acestui scop nu era lipsit de obstacole.

Apropierea și aderarea României la Uniunea Europeană

Trasarea priorităților europene, luând în calcul România, a contribuit la o nouă etapă a tranziției economice românești - caracterizată prin „dorința capitalului străin de a prelua nu doar piața internă românească, ci și conducerea economiei românești” (Pasti, 2006, p. 133). Pentru a avea un asemenea rezultat, mecanismele de modificare a sistemelor de distribuție din societate și economie trebuie reformate. În termeni simpli, acest lucru înseamnă reorganizarea întregii societăți - ceea ce, în practică, este un lucru optimist și destul de greu de realizat: pentru a ajunge la un asemenea rezultat este nevoie de implicarea tuturor actorilor dintr-o societate. În această direcție, are loc un așa zis duel între capitaliștii străini și cei autohtoni (din România), dar balanța de șansă se înclină către

capitaliștii străini, susținuți de Occident. Era nevoie de atragerea investițiilor străine și de o diversitate pe piața românească, pentru a creiona cât mai vizibil un drum către Uniunea Europeană. În consecință, după cum notează și sociologul Vladimir Pasti, România intră într-o nouă etapă a tranziției: „tranziția de integrare în economia și societatea europeană” (Pasti, 2006, p. 134). Un lucru extrem de important de menționat aici este că, odată cu integrarea europeană, nu se ajunge automat la prosperitate în societatea românească, ci se deschide drumul mai multor scenarii; acestea sunt pe aceeași lungime de undă cu cadrul instituțional al integrării europene.

Aderarea României la Uniunea Europeană este direct condiționată de respectarea celor patru criterii de aderare:

1. criteriul politic - garantarea statului de drept.
2. criteriul economic - existența unei economii de piață funcționale, care să permită statului candidat să facă față presiunilor concurențiale și forțelor pieței în cadrul UE.
3. criteriul juridic - însușirea acquis-ului comunitar în vigoare la momentul aderării.
4. criteriul administrativ - asigurarea stabilității instituțiilor și a capacității de a-și asuma obligațiile derivate din calitatea de membru al Uniunii Europene (Ciupagea et al., 2004, p. 10)

Acest lucru este relevant pentru noi, deoarece viitorii cetățeni și politicieni europeni trebuie să înțeleagă că aderarea la una dintre cele mai democratice și credibile organizații internaționale nu ține doar de beneficii și câștiguri, ci și de obligații și compromisuri.

Trebuie să nu se facă o confuzie: că aderarea la Uniunea Europeană, cât și la NATO, vine doar cu beneficii pentru statele membre. Deoarece acest lucru ar fi unul fals. Există costuri și compromisuri făcute de statele candidate, inclusiv de România, în perioada de aderare, pentru atingerea rezultatelor cerute. Mai apoi, există obligații pe care statele membre le au și le asumă. Analizând acest tablou, putem spune că este o abordare de tip win-win, când ambele părți au de câștigat.

Treptat, România a reușit să traseze politici concrete, rezolvări ale anumitor probleme specifice pentru integrarea europeană, iar în 1 ianuarie 2007, alături de Bulgaria, România devine stat membru al Uniunii Europene. După cum notam în secțiunile anterioare, pe lângă altele, existau deficiențe în combaterea corupției și reformarea sistemului judiciar, iar tratatul de aderare a fost însoțit de o serie de măsuri de acompaniere specifice. Scopul era de a remedia

aceste deficiențe, încercând să le aducă pe o linie de plutire (Comisia Europeană). Prin acest fapt, Uniunea Europeană a încercat să fie precaută și să evite eventualele crize interne determinate de către noii săi membri din estul Europei.

ADERAREA BULGARIEI LA UNIUNEA EUROPEANĂ

Etapele și obstacolele

După cum am putut vedea și în capitolul anterior, tranziția Bulgariei la democrație și capitalism după prăbușirea regimului comunist nu a fost liniștită și lipsită de evenimente negative. Dar integrarea în alianțele occidentale a rămas o prioritate. În această direcție, Bulgaria a primit un stimul, când, alături de alte șapte state, a fost acceptată în NATO, în 2004. Pe lângă asta, cu doi ani mai devreme, la Consiliul European de la Copenhaga, Uniunea Europeană declara că va accepta Bulgaria ca stat membru în 2007. Depindea doar de progresele pe care o să le aibă până la aderare și de respectarea criteriilor de membru. „Bulgaria se află la răscruce între Europa și Asia și formează un loc de întâlnire pentru dispute între civilizații, epoca post-comunistă prezintă Bulgariei o provocare unică. Să se mute pentru prima dată în istoria sa departe de trecutul tumultos din Balcani și de periferie a Europei și să intre în instituțiile europene de bază” (Giatzidis, 2004, pp. 434-435). Din acest paragraf, deducem că oportunitatea este unică pentru un stat ca Bulgaria, care s-a aflat tot timpul sub sfera de influență a Sud-Estului. Odată cu aderarea la NATO și Uniunea Europeană, sfera de influență se mută către Vest, iar, ca rezultat al acestei modificări, se așteaptă progresul economic, social și politic.

Pentru a observa parcursul Bulgariei până la aderarea în Uniunea Europeană, o să analizăm evenimentele și indicatorii care au făcut posibilă această aderare. După cum notam și mai sus, din cauza crizei economice din 1997, Bulgaria se afla în blocaj, iar procesul de repornire a economiei într-un punct negativ. În această direcție, datorită mobilizării politice și a presiunii publice s-a produs o modificare a întregului curs al tranziției post-comuniste bulgare.

Guvernul socialist din 1997 a trebuit să demisioneze, deoarece a dus țara într-un blocaj fără precedent, iar cetățenii nu mai suportau această atitudine de neinteres față de nevoile lor. Ei au luat atitudine, organizând proteste masive de stradă, care au avut ca rezultat organizarea unor noi alegeri. Pentru prima dată, Uniunea Forțelor Democratice, partidul necomunist al tranziției, a câștigat majoritatea în Adunarea Națională (Giatzidis, 2004, p. 437).

Datorită evenimentelor din 1997, cât și a schimbărilor de ordin politic (aparitia unui nou guvern stabil, cu o viziune mai deschisă și concretă și care să nu fie influențat de tehnici comuniste), mediul economic și social au început să se schimbe în Bulgaria. Angajamentele, cât și reformele structurale concrete promovate de către noul guvern, au dus la ascensiunea treptată a statului bulgar. De exemplu, pe agenda reformei economice implementate de către guvernul Uniunii Forțelor Democratice se regăsesc stabilitatea macro-economică, reluarea creșterii economice moderate, disciplina financiară în sectorul public, privatizarea extinsă și restructurarea instituțiilor (o mare parte dintre ele erau măcinate de corupție). Pe lângă aceste reforme de ordin economic, s-au regăsit și unele complet necesare pentru sistemul administrativ. În direcția aceasta s-a urmărit reforma sistemului medical, a educației, sistemului de securitate socială și eficiența structurilor polițienești - prin combaterea crimei organizate. Aceste domenii au fost grav afectate după căderea comunismului, deoarece pe agenda diferitelor guverne succesive nu se aflau reforme concrete, ci doar discursuri de campanie și promisiuni. Analizând aceste chestiuni, observăm cum Bulgaria, reprezentată prin noul său guvern, avea o poziție clară în cadrul apropierei față de NATO și Uniunea Europeană. Poziția era reprezentată de o politică regională extrem de activă. Ca rezultat al acestui comportament, în ciuda mediului extern defavorabil, majoritatea rezultatelor reformelor economice și administrative prezentate mai sus au fost benefice pe termen mediu-lung. În literatura de specialitate, evenimentele și reformele anilor 1997 sunt caracterizate drept punctul de plecare spre o apropiere față de NATO și Uniunea Europeană (Giatzidis, 2004, pp. 437-441). Nu putem cataloga acest lucru ca perfect, deoarece opinia publică rămânea tot sceptică în legătură cu rezultatul reformelor promovate și cu anumite comportamente ale elitelor politice. Deteriorarea nivelului de trai al cetățenilor, nemulțumirea față de competențele politicianilor și esența activităților politice au dus la o reticență tot mai mare din partea bulgarilor de a se angaja în acțiuni civice și chiar politice. Există, însă, o explicație în acest context, iar această explicație se deduce din noua abordare concretă a guvernului UFD - cea a terapiei de șoc, care pe termen scurt are rezultate negative asupra majorității populației, dar pe termen mediu-lung rezultatele vor fi pozitive pentru majoritatea societății. Pe lângă asta, în Bulgaria existau convingeri că dezvoltarea țării - pentru îndeplinirea criteriilor de aderare la Uniunea Europeană - nu era

suficientă și era subestimată, iar aceste convingeri au fost alimentate de UE în două rânduri: „excluderea Bulgariei din prevederile de călătorie fără viză din Acordul Schengen și închiderea centralei nucleare de la Kozloduy” (Giatzidis, 2004, p. 442). Este necesar să arătăm obstacolele și compromisurile care s-au făcut pentru a întări relațiile Uniunii Europene cu Bulgaria, deoarece nu totul a fost perfect până la aderare și orice proces politico-economic are, pe lângă alte provocări, și obstacole. Acestea trebuie să fie gestionate eficient, pentru ca rezultatul final să fie cel puțin cel anticipat. În această direcție, o să analizăm, pe scurt, două situații care exemplifică concret obstacolele pe care Bulgaria le-a întâlnit în relațiile cu Uniunea Europeană.

În 1995, Bulgaria și România erau singurele state asociate cu Uniunea Europeană care au fost excluse din prevederile Acordului Schengen privind călătoriile libere: Uniunea Europeană se temea pentru securitatea frontierelor și imigrația ilegală pe teritoriul ei. Aceste temeri erau alimentate de faptul că, atât în Bulgaria, cât și în România, veniturile persoanelor erau foarte scăzute, șomajul foarte ridicat, sărăcia creștea alarmant; odată cu aceste motive tot mai apăsătoare pentru indivizi, aceștia ar putea recurge la diferite gesturi extreme. „Pentru majoritatea bulgarilor, lista Schengen a fost o dovadă că Uniunii Europene nu îi păsa de progresul lor în direcția democrației politice și îi considera pur și simplu traficanți de droguri și o sursă de imigranți nedorți” (Giatzidis, 2004, p. 442). Acest paragraf ne arată percepția majorității bulgarilor în legătură cu decizia Uniunii Europene, care îi implica direct și pe ei. Cetățenii bulgari înțelegeau perfect efectele acestei decizii: dacă ne uităm în trecut, vedem procesul extrem de greoi și îndelungat pentru a obține vizele impuse de Uniunea Europeană, interviurile umiltoare, cazurile de corupție frecvente pentru a accelera procesul de predare a vizelor (Giatzidis, 2004, p. 442). Toate aceste exemple au dus la o percepție și mai negativă despre interesele diplomatice ale Uniunii Europene cu Bulgaria. Finalitatea acestui obstacol evident s-a găsit la sfârșitul anului 2000, când țara a îndeplinit toate cerințele de securitate, de exemplu: carduri de identitate compatibile cu standardele Schengen, pașapoarte noi, combaterea imigrației. Uniunea Europeană, văzând aceste progrese clare, a fost de acord cu eliminarea vizelor celor din Bulgaria, permițând cetățenilor ei să călătorească liber în țările membre ale din acordul Schengen (Giatzidis, 2004, p. 443).

Al doilea obstacol în relațiile Bulgariei cu Uniunea Europeană este centrala nucleară de la Kozloduy - un subiect controversat de la începuturile tranziției

spre democrație din Bulgaria și o punte de legătură între aceasta și Uniunea Europeană. Această centrală nucleară este singura care producea aproximativ 45% din energia electrică a țării, având un rol extrem de important în echilibrul energetic. Acest lucru era posibil deoarece dispunea de resurse și câștiga aproximativ 100 milioane de dolari pe an datorită exportului de energie electrică în țările vecine. Acest lucru transforma inevitabil Bulgaria într-un centru regional de putere. În această direcție, Uniunea Europeană cerea ferm închiderea diferitelor centrale nucleare ale țărilor candidate, care nu pot fi actualizate la siguranța internațională. Concret, centrala nucleară din Bulgaria era catalogată drept nesigură, iar închiderea acesteia nu ar afecta industria energetică bulgară, deoarece aveau o capacitate de producție excesivă raportată la cererea internă. Acest obstacol a devenit unul sensibil. În anul 1999, sub presiunea tot mai mare din partea Uniunii Europene, guvernul bulgar și-a luat angajamentul de a închide treptat reactoarele centrale nucleare: două în 2003 și celelalte două în 2006, chiar înainte de aderare. Bineînțeles că închiderea acestei centrale nucleare a venit cu anumite compensații de pre-aderare, dar concret, Bulgaria a fost nevoită să facă multe compromisuri pentru a fi acceptată în Uniunea Europeană. Acesta este și motivul principal pentru care am considerat necesar să identificăm două dintre cele mai vizibile obstacole pe care Bulgaria le-a întâlnit pe parcursul perioadei de pre-aderare. Aceste obstacole ar fi trebuit să fie percepute ca diferite provocări pe care Bulgaria trebuie să le îndeplinească cu succes pentru ca procesul de aderare să fie unul eficient. Abordarea Uniunii Europene în această direcție a fost diferită, deoarece alte țări candidate cu instalații nucleare similare au obținut un acord mai favorabil. Acest lucru se poate interpreta ca o diferență vizibilă, ca să nu îi spunem discriminare față de Bulgaria, iar aici istoricul Emil Giatzidis exemplifică faptul că „aderarea nu ar trebui să se transforme într-un proces în care Uniunea Europeană stabilește condițiile pe care Bulgaria este obligată să le accepte, ci în schimb trebuie dezvoltat un parteneriat care ține cont de interesele și aspirațiile țării” (Giatzidis, 2004, p. 444). Analizând îndeaproape acest paragraf, observăm că Bulgaria a făcut diferite compromisuri - chiar contrare intereselor țării pentru a îndeplini condițiile de aderare. Acest lucru ne întărește argumentul de mai sus. Pe de altă parte, s-a văzut clar interesul elitelor publice bulgare (mai ales al celor politice) de a favoriza și stimula procesul de aderare. Dar era necesar să exemplificăm și câteva dintre dificultățile și compromisurile făcute de Bulgaria în acest proces, pentru a observa că nu a fost legat doar de ce ar putea face Uniunea Europeană pentru

viitoarele state membre, ci și de cum ar putea contribui potențialele state membre la bunăstarea europeană.

Apropierea Bulgariei de Uniunea Europeană. Accentuarea subiectului de combatere a corupției

Concret, negocierile de aderare dintre Bulgaria și Uniunea Europeană au început în anul 2000 și, treptat, s-au îmbunătățit. Odată cu avansarea accelerată a negocierilor, se regăseau dificultăți în reglementare și dezbaterile diferitelor probleme specifice. Acestea au fost percepute de către majoritatea cetățenilor bulgari ca fiind negative. Din cauza acestora, procesul de aderare ar fi unul de lungă durată (Giatzidis, 2004, p. 444). Ce este adevărat, aveau o oarecare dreptate - deoarece dinamica aderării s-a modificat de-a lungul anilor, pentru a aduce în discuție nu doar beneficiile rezultate din integrarea europeană, ci și costurile, compromisurile și dificultățile care au fost implicate în procesul de aderare. Un lucru foarte important de menționat aici este faptul că sacrificiile și costurile majore se văd în perioada de pre-aderare, iar beneficiile majore după ce Bulgaria devine stat membru al Uniunii Europene.

După apropierea de valorile și standardele europene - prin reforme eficiente în diferite domenii regăsim Bulgaria, în anul 2006, un stat care îndeplinea aproape toate condițiile de aderare. De ce spunem că aproape toate condițiile? Deoarece UE, prin vocea Comisiei, avea o preocupare importantă în raport cu Bulgaria. Aceasta ținea de deficiențele din sistemul judiciar și administrația publică, cât și mecanismele slabe în domeniul luptei împotriva corupției și aplicarea ineficientă a anumitor aspecte ale legislației fundamentale a Uniunii - acquisul comunitar. În această direcție, s-au luat decizii din care deducem că, în funcție de abatere sau importanța devierii, statele occidentale și-ar putea suspenda obligațiile față de Bulgaria în domeniul cooperării judiciare. Ar putea, de asemenea, să restricționeze accesul la piața liberă pentru diferitele firme cu sediul în Bulgaria.

Fenomenul corupției în Bulgaria era foarte cunoscut la nivel european - exemplele cu crimă organizată, spălare de bani, trafic de droguri, corupție la nivel înalt și nu numai, fiind aduse în față de mass-media.

În literatura de specialitate se notează că fenomenul corupției era de două tipuri în Bulgaria: „administrativ” și „politic” (Engelbrekt, 2007, p. 7). Corupția administrativă se definește prin luarea de mită de către diferiți administratori cu o influență mai scăzută, pentru a-și mări veniturile. Corupția politică este mai puțin văzută, dar implică în majoritatea cazurilor sume mari de bani, rețele de politicieni care beneficiază de imunitate

politică și, nu în puține cazuri, legături cu diferite rețele de crimă organizată. Împreună, aceste tipuri de corupție influențează negativ ascensiunea Bulgariei, făcând ca diferite procese de reformă să stagneze sau să fie îngreunate semnificativ. Într-un raport al Centrului pentru Studiul Democrației se notează că „una dintre cele mai grave probleme cu care se confruntă Bulgaria în procesul aderării la Uniunea Europeană este corupția” (Engelbrekt, 2007, p. 7). Acest raport a fost susținut de dovezi concrete, precum cea conform căreia în 39% din companiile străine care operează pe teritoriul Bulgariei s-au raportat cazuri de corupție și luare de mită în funcții înalte. Întreaga societate a resimțit efectele fenomenului de corupție, iar, din cauza aceasta, cetățenii făceau discrepanțe prin percepții false raportate la corupția reală. De exemplu, majoritatea cetățenilor bulgari considerau că miniștrii, lideri de partid, membrii parlamentului, funcționarii publici de stat - erau corupți. Chiar dacă nu era așa. Prin diferitele structuri de corupție și slăbire a sistemului judiciar de-a lungul anilor, tot greul pica exact pe cetățeni - ceea ce îi făcea să creadă că în special majoritatea politicianilor sunt corupți.

Pe lângă asta, populismul promovat de elitele politice bulgare până la începutul anilor 2000 a dus la scepticismul Uniunii Europene în legătură cu abordarea Bulgariei în domeniul judiciar și în lupta împotriva corupției. În anul 2006, Comisia Europeană a propus șase soluții pentru ca Bulgaria să poată face progrese în aceste domenii: „adoptarea unor modificări constituționale care înlătură orice ambiguitate cu privire la independența și răspunderea sistemului judiciar; asigurarea unui proces judiciar mai transparent și eficient prin adoptarea și punerea în aplicare a unui nou sistem judiciar, a unui nou act judiciar și a unui nou cod de procedură civilă; continuarea reformării sistemului judiciar pentru a spori profesionalismul, responsabilitatea și eficiența; efectuarea și raportarea investigațiilor profesionale, nepartizane, cu privire la acuzațiile de corupție la nivel înalt; măsuri suplimentare pentru prevenirea și combaterea corupției, în special la frontieră și în administrația locală; punerea în aplicare a unei strategii de combatere a crimei organizate, cu accent pe crima gravă, spălarea banilor, precum și pe confiscarea sistematică a bunurilor infractorilor” (Engelbrekt, 2007, p. 4). Am considerat necesar să enumerăm aceste soluții, deoarece, analizându-le îndeaproape, observăm deficiențe grave în domeniul judiciar. Bulgaria, prin începerea acestor schimbări și accesarea soluțiilor propuse de Comisia Europeană, ar da un exemplu de asumare, responsabilitate și transparență în acest domeniu controversat.

Finalitatea procesului de aderare la Uniunea Europeană

Bulgaria a înțeles mesajul și a început să pună în aplicare aceste soluții treptat, rezultatele fiind vizibile pe termen mediu-lung. Ca rezultat al acestei asumări la sfârșitul anului 2006, Comisia Europeană a anunțat public că Bulgaria poate obține calitatea de membru al Uniunii Europene la începutul lui 2007. Aceasta declarație a oferit un sentiment de fericire cetățenilor bulgari, iar guvernului, pe lângă sentimentul de împlinire, un motiv de a încerca să continue cât de eficient posibil reformele de ordin politic, social, economic și judiciar. Emoțiile nu au lipsit, din simplul fapt că Uniunea, prin vocea Comisiei, lua în calcul amânarea cu un an al acestei aderări - din cauza diferitelor lacune în implementarea legislației europene în Bulgaria. Guvernul de la Sofia pune presiuni pentru o hotărâre favorabilă candidaturii lor, iar această amânare nu s-a mai produs. Amânarea aderării ar fi putut avea repercusiuni dăunătoare pentru eforturile și compromisurile pe care Bulgaria le-a făcut de-a lungul anilor în procesul de reformă pentru aderarea la Uniunea Europeană. Pe lângă asta, o asemenea decizie ar fi tulburat politic estul Balcanilor, iar acest lucru nu se dorea de nicio culoare (Engelbrekt, 2007, p. 3). Trecând peste aceste emoții de ordin politic, aderarea Bulgariei la Uniunea Europeană s-a produs la 1 ianuarie 2007, totuși cu anumite urmări reprezentate de măsuri fără precedent în Uniunea Europeană. Pentru prima dată în istoria construcției europene, observăm cum au fost introduse în tratatele de aderare anumite măsuri de ocrotire/protejare, în limbaj specific salvagardare - pentru a da Comisiei puterea de influență considerabilă în evaluarea progreselor în domeniile în care Bulgaria încă nu ajungea la standarde europene (Engelbrekt, 2007, p. 3-4).

Aderarea Bulgariei la Uniunea Europeană, după 18 ani de la căderea comunismului, este catalogată drept finalitatea procesului de tranziție spre democrație. După cum scria și istoricul Jean-Francois Soulet, intrarea în Uniune vine cu o triplă provocare, nu doar pentru țara de la sud de Dunăre, în particular, ci pentru toate fostele state comuniste est-europene. Cele trei provocări erau: trecerea de la o economie planificată și centralizată la o economie liberalizată, o provocare politică - trecerea de la un regim totalitar la unul democratic, și, nu în ultimul rând, provocarea geopolitică - cea mai importantă, trecerea din sfera de influență a blocului sovietic, la Uniunea Europeană. (Soulet, 2008, p. 201-222).

BIBLIOGRAFIE

- Autor anonim (1975) *Culegere de legi, decrete și hotărâri*. București: Editura Politică volumul 8.
- Autor anonim (2003) *Măsurile de luptă împotriva corupției în raportul periodic privind progresele înregistrate de România pe calea aderării*.
- Bell, J. (1997) „Democratization and political participation in “postcommunist” Bulgaria”, în Dawisha, K. și Parrott, B., *Politics, Power and the Struggle for Democracy in South-East Europe*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Ciupagea, C., Marinas, L., Turlea, G., Unguru, M., Gheorghiu, R., Jula, D. (2004) *Evaluarea costurilor și beneficiilor aderării României la UE, Institutul European din România*. București.
- Dimitriva, P. (2004) *Dissent and Opposition in Communist Eastern Europe: Origins of Civil Society and Democratic Transition*. Aldershot: Ashgate.
- Engelbrekt, K. *Bulgaria's EU Accession and the Issue of Accountability An End to Buck-Passing?, Problems of Post-Communism*, vol. 54, nr. 4.
- Giatzidis, E. (2002) *An introduction to post-communist Bulgaria: political, economic, and social transformations*, Manchester: Manchester University Press.
- Giatzidis, E. (2004) *Bulgaria on the road to European Union in Southeast European and Black Sea Studies*, vol. 4, nr. 2.
- Linz, J. și Stephan, A. (1996) *Problems of Democratic Transition and Consolidation: Southern Europe, South America, and Post-Communist Europe*. Londra: The Johns Hopkins University Press.
- Miodrag, M. (1999) *Timișoara în Arhivele „Europei Libere”. 17-20 decembrie 1989*, București: Fundația Academia Civică.
- Mungiu, A. și Arachelian V. (2014) *Tranziția. Primii 25 de ani*. București: Polirom.
- Murgurescu, B. (2007) *Revoluția Română Din Decembrie 1989. Istorie Și Memorie*. Iași: Polirom.
- Pasti, V. (2006) *Noul capitalism românesc*. București: Polirom.
- Soulet, F. (2008) *Istoria Europei de Est. De la al doilea război mondial până în prezent*. Iași: Polirom.
- Tafel, H. și Boniface D. (2003) *Old Carrots, New Sticks: Explaining Labor Strategies toward Economic Reform in Eastern Europe and Latin America in Comparative Politics*. New York.
- Vesselin, D. (2001) *Bulgaria: the uneven transition*, Londra: Routledge.

SURSE ONLINE

- Alexandru Vlad, „În urmă cu 43 de ani era adoptată legea Sistemizării. Ceaușescu dorea să transforme 2 milioane de gospodării în teren agricol”, Evenimentul Zilei, 2017, accesat în data de 25.04.2020. <https://bit.ly/2XZALUe>.
- Comisia Europeană, Scurt istoric al relațiilor dintre România și Uniunea Europeană <https://bit.ly/3d9VgBq>.
- Ion Alin, „Scrisoarea celor șase”, care a pus pe jar Partidul Comunist Român. „O societate nu poate funcționa dacă autoritățile manifestă lipsă de respect față de lege”, Adevărul, 2018, accesat în data de 26.04.2020. <https://bit.ly/2VYdHm5>.
- Mihai Dana, „Ceaușescu și decretele care au mutilat definitiv România: raționalizarea, legea antiavort, demolarea satelor și orașelor”, Adevărul, 2015, accesat în data de 25.04.2020. <https://bit.ly/2VZpgJA>.